

Mánudaginn 31. mars 1980.

Nr. 99/1978. **Fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs
vegna Vegagerðar ríkisins**
(Gunnlaugur Claessen hdl.)
gegn
**Guðmundi Magnússyni og
Hlyni Þór Magnússyni,**
eigendum Leirvogstungu í Mosfellssveit,
og gagnsök
(Jón Steinar Gunnlaugsson hdl.).

Vegir. Eignarnám. Vextir.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramarnir Logi Einarsson, Armann Snævarr, Benedikt Sigurjónsson, Magnús P. Torfason og Þór Vilhjálmsson.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 17. maí 1978. Eru dómkröfur hans þessar:

Aðalkrafa: Að aðaláfrýjandi verði sýknaður af öllum kröfum gagnáfrýjenda.

Fyrsta varakrafa: Að aðaláfrýjandi verði einungis dæmdur til að greiða 400.000 krónur með vöxtum frá 4. júní 1976 til greiðsludags.

Önnur varakrafa: Að aðaláfrýjanda verði einungis dæmt að greiða 600.000 krónur með vöxtum frá 4. júní 1976 til greiðsludags.

Priðja varakrafa: Að aðaláfrýjandi verði einungis dæmdur til að greiða 1.200.000 krónur með vöxtum frá 4. júní 1976 til greiðsludags.

Fjórdða varakrafa: Að aðaláfrýjandi verði ekki dæmdur til að greiða hærri fjárhæð en 1.600.000 krónur með vöxtum frá 4. júní 1976 til greiðsludags.

Prautavarakrafa: Að kröfur gagnáfrýjenda verði lækkaðar að mati réttarins.

Verði aðalkrafa tekin til greina, krefst aðaláfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti. Ef einhverjar af vara-

kröfunum verða teknar til greina, er þess krafist, að málskostnaður fyrir báðum dómum falli niður.

Gagnáfrýjendur áfrýjuðu málinu með stefnu 12. júlí 1978, að fengnu áfrýjunarleyfi 10. s. m. Eru dómkröfur þeirra sem hér segir:

Aðalkrafa: Að aðaláfrýjandi verði dæmdur til að greiða gagnáfrýjendum eignarnámsbætur að fjárhæð 1.915.000 krónur með 7% ársvöxtum af 315.000 krónum frá 1. nóvember 1971 til 16. maí 1973, með 9% ársvöxtum frá þeim degi til 15. júlí 1974, með 13% ársvöxtum frá þeim degi til 4. júní 1976, með 13% ársvöxtum af 1.915.000 krónum frá þeim degi til 21. nóvember 1977, með 16% ársvöxtum frá þeim degi til 21. febrúar 1978, með 19% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1979, með 22% ársvöxtum frá þeim degi til 14. júní 1979, en með dómvöxtum samkvæmt 1. gr. laga um dómvexti, viðauka við lög nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði, nr. 56/1979, frá þeim degi til greiðsludags, þ. e. 34.5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. september 1979, 39.5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. desember 1979, 43.5% ársvöxtum frá þeim degi til dómsuppsögudags „og áframhaldandi dómvöxtum, eins og þeir verða ákveðnir frá þeim degi til greiðsludags“.

Fyrsta varakrafa: Að aðaláfrýjandi greiði eignarnámsbætur að fjárhæð 1.600.000 krónur með sömu vöxtum og greinir í aðalkröfu af þeirri fjárhæð frá 4. júní 1976.

Önnur varakrafa: Að aðaláfrýjandi greiði eignarnámsbætur að fjárhæð 1.335.000 krónur með sömu vöxtum og í aðalkröfu, nema að því leyti að vextir frá 4. júní 1976 reiknist af 1.335.000 krónum.

Priðja varakrafa: Að aðaláfrýjandi greiði eignarnámsbætur að fjárhæð 1.020.000 krónur með sömu vöxtum frá 4. júní 1976 og greinir í aðalkröfu.

Fjórða varakrafa: Að aðaláfrýjandi greiði 400.000 krónur með sömu vöxtum af þeirri fjárhæð og greinir í aðalkröfu frá 4. júní 1976.

I öllum tilvikum er krafist málskostnaðar fyrir báðum dómum.

Af hálfu aðaláfrýjanda eru „ekki gerðar athugasemdir við, að gagnáfrýjendur fái komið að breytingu á vaxtakröfu sinni, sbr. kröfugerð þeirra fyrir Hæstarétti, vegna breyttra vaxta-ákvarðana stjórnvalda frá því málið var dómtekið í héraði hinn 17. febrúar 1978“.

Stefnendur máls þessa í héraði voru áfrýjendurnir Guðmundur Magnússon og Hlynur Þór Magnússon ásamt móður sinni, Steinunni Guðmundsdóttur. Steinunn andaðist 29. apríl 1977, og tóku þeir Guðmundur og Hlynur Þór þá við rekstri málsins. Samkvæmt veðbókarvottorði 5. mars 1980, sem lagt hefur verið fyrir Hæstarétt, eru áfrýjendurnir Guðmundur og Hlynur Þór sameigendur að jörðinni Leirvogstungu.

Fyrir Hæstarétt hafa verið lögð bréf skipulagsstjóra ríkisins 13. febrúar 1980 til lögmanns aðaláfrýjanda og bréf sveitarstjórnar í Mosfellshreppi 22. s. m. til lögmannna málsaðilja. Í bréfunum er talið, að aðalskipulag Mosfellshrepps, sem ætlað er að gilda næstu 20 ár, muni ekki taka til lands Leirvogstungu.

Meðal gagna, sem lögð hafa verið fyrir Hæstarétt, er skýrsla Hagstofu Íslands um íbúafjölda ár hvert í Mosfellshreppi frá 1960 til 1. desember 1979.

I.

Af hálfu Vegagerðar ríkisins var þess óskað í bréfi 18. júní 1970 til sýslumannsins í Gullbringu- og Kjósarsýslu, að hann dómkveddi tvo menn til að meta lönd, sem taka þyrfti eignarnámi vegna lagningar hraðbrautar á Vesturlandsvegi frá Korpúlfsstaðaa í Kollafjörð, svo og til að meta jarðrask og annan átroðning, sem af framkvæmdum hlytist. Var um þetta efni vísað til X. kafla þágildandi vegalaga nr. 71/1963. Fór dómkvaðning fram 26. júní 1970, 3. maí 1971 og 3. júní 1975. Er fyrsta matsgerð dagsett 2. desember 1974, og tekur hún til verðmætis malarefnis, sem aðaláfrýjandi nýtti sér í landi gagnáfrýjenda vegna framangreindra framkvæmda. Matsgerð þessari var ekki skotið til yfirmats, og er einn þáttur í kröfum gagnáfrýjenda á henni reistur. Þá skiluðu matsmenn matsgerð hinn 26. ágúst 1975 með viðauka 28.

s. m. Tekur hún til landspildu, sem tekin var eignarnámi, og annarrar spildu, sem Vegagerð ríkisins notaði, meðan á lagningu vegarins stóð, og einnig til bóta fyrir átroðning á landi gagnáfrýjenda og óþægindi, sem þeim stafaði af framkvæmdum. Mati þessu var skotið til yfirmats þriggja manna, sem dómkvaddir voru 19. september og 17. október 1975. Er yfirmatsgerð dagsett 4. júní 1976. Grein er gerð fyrir niðurstöðum matsgerða þessara í héraðsdómi svo og stærð landspildu og efnismagni malarefnis, sem eignarnámið nær til.

Samkvæmt gögnum máls tók Vegagerð ríkisins landspildu þá, er mál þetta fjallar um, eignarnámi vorið 1971. Framkvæmdir við vegagerðina á því svæði, sem hér er um að ræða, eru taldar hafa hafist 23. júlí 1971, og hraðbrautin var tekin í notkun á þessu vegsvæði 3. nóvember 1972.

Dómkvaðning um fyrra matsefnið fór til hlítar fram fyrir gildistöku laga nr. 11/1972, og fór matið fram samkvæmt reglum laga nr. 61/1917, sbr. 19. gr. laga nr. 11/1973. Matsmenn um síðara matsefnið voru dómkvaddir 26. júní 1970 og 3. maí 1973, en þar sem annar þeirra óskaði eftir því að verða leystur frá störfum, var maður dómkvaddur í hans stað 3. júní 1975. Verður á það að fallast með vísan til 19. gr. laga nr. 11/1973, að einnig í þessu tilviki eigi mat að hlíta reglum laga nr. 61/1917.

II.

Aðiljar hafa í málflutningi sínum verið sammála um að leggja til grundvallar matsfjárhæðir um einstaka verðmætisþætti, er kröfugerð gagnáfrýjenda lýtur að, þ. e. matsgerð 2. desember 1974 um verðmæti malarefnis og yfirmatsgerð 4. júní 1976 um aðra þætti.

III.

Bætur fyrir eignarnám á landspildu úr jörð gagnáfrýjenda.

III. 1.

Yfirmatsmenn töldu, „að undirbúningur að hinni nýju hraðbraut og lagning hennar hafi ekki aðeins haft áhrif til

hækkunar landverðs í Leirvogstungu, heldur að öllu verulegu leyti í svipuðum mæli á lönd í nágrenninu.“ Þeir létu í ljós þá skoðun, að „samkvæmt almennum reglum um eignarnámsbætur“ beri „venjulega aðeins að meta til frádráttar þann hagnað, sem eignarnámsþola hlotnast einum við eignarnámið“. Þeir töldu orka tvímælis, hvernig túlka beri 61. gr. vegalaga um þetta atriði „og þá 67. gr. stjórnarskrárinnar með hliðsjón af þessu“. Völdu þeir þá úrkosti að leysa af hendi matið annars vegar miðað við, að „hugsanleg almenn verðhækkun, sem af framkvæmdunum leiðir, komi til frádráttar bótunum“, en hins vegar miðað við, „að slík hugsanleg verðhækkun komi ekki til frádráttar“. Ef fyrri viðmiðuninni er beitt, er það skoðun yfirmatsmanna, „að hagnaður landeiganda vegna hennar (hraðbrautargerðarinnar) sé meiri en verðmæti þeirrar landspildu, sem undir veginn fór. Gildir þetta jafnvel, þótt gamla vegarstæðið komi ekki til frádráttar“. Við síðari viðmiðunina, þar sem eingöngu er kannað, hvaða sérstakan hagsauka hraðbrautargerðin hafi fyrir land gagnafréjenda, telja yfirmatsmenn eignarnámsbætur fyrir landspilduna hæfilegar 1.200.000 krónur.

Sá háttur, sem á er hafður í yfirmatsgerð um valkvæðar matsniðurstöður, er að vísu óvenjulegur, en yfirmatsgerðin er þó þannig úr garði gerð, að unnt er að leggja dóm á mál-efnið.

III. 2.

Svo sem rakið er í héraðsdómi, skerst í odda með málsaðiljum um skýringu á 61. gr. vegalaga nr. 23/1970 og einnig um áhrif 67. gr. stjórnarskrár í því sambandi.

Í 61. gr. vegalaga nr. 23/1970 eru yfirmæli um ýmis þau atriði, er taka ber tillit til við eignarnámsmat samkvæmt X. kafla laganna. M. a. segir þar svo: „Sérstaklega skal taka tillit til þess, ef ætla má, að land hækki í verði við vegagerðina“. Ákvæði þetta var fyrst lögfest, er vegalög nr. 57/1907, 35. gr., voru lögtekin. Er ákvæðið svo endurtekið í síðari vegalögum óbreytt að efni til, sbr. 27. gr. laga nr. 41/1924,

27. gr. laga nr. 101/1933, 27. gr. laga nr. 34/1947, 61. gr. laga nr. 71/1963, 61. gr. laga nr. 23/1970, er fyrr greinir, og nú 61. gr. laga nr. 6/1977.

III. 3.

Í 10. gr. laga nr. 61/1917 segir svo: „Matsverð eignar skal miðað við það gangverð, sem hún mundi hafa í kaupum og sölum, og sé um hluta fasteignar að ræða, skal frá matsverðinu draga það, sem hinn hluti eignarinnar við eignarnámið hefir stigið í verði fram yfir aðrar eignir, svo sem þegar spilda er tekin eignarnámi undir götu, og við það vinnst hússtaði við götuna . . .“. Í einstökum eignarnámslögum, sem sett voru fyrir 1971, er langtíðast, að vísað er um framkvæmd eignarnámsins til laga nr. 61/1917, þ. á m. til 10. gr. þeirra, án þess að sérstakar bótareglur séu lögðar. Í 140. gr. vatnalaga nr. 15/1923 eru ákvæði um ákvörðun eignarnámsbóta, sem sver sig mjög í ætt við 10. gr. laga nr. 61/1917. Í 4. mgr. 29. gr. skipulagslaga nr. 19/1964 er ekki berum orðum vikið að skilum milli almenns og sérstaks hagnaðar, sem hlýst af skipulagsaðgerðum, og sama virðist að sínu leyti gegna um 85. gr. lax- og silungsveiðilaga nr. 76/1970.

Ákvæði 61. gr. vegalaga nr. 23/1970 er að vísu að stofni til eldra en 10. gr. laga nr. 61/1917, og þess er að geta, að það er sérлагаákvæði, en hið síðara ákvæði almennra eignarnámslaga. Athyglisvert er þó, að í 10. gr. laga nr. 61/1917 er beinlínis vísað til hagnaðar, sem hlýst af gatnagerð, og því gert ráð fyrir, að slíkt tilvik rúmist innan bótareglu greinarinnar. Í 61. gr. vegalaga er eigi greint milli almenns og sérstaks hagnaðar, er hlýst af vegagerð. Er vafasamt, hvernig skýra eigi ákvæðið að þessu leyti. Lagarök þykja standa til þess að svo vöxnu að skýra 61. gr. vegalaga með hliðsjón af meginreglu 10. gr. laga nr. 61/1917 og almennum jafnræðisreglum á þá lund, að til frádráttar eignarnámsbótum skuli, ef því er að skipta, koma „það, sem hinn hluti eignarinnar við eignarnámið hefir stigið í verði fram yfir aðrar eignir“. Leiðir sú lögskýring til þess, að staðfesta ber niðurstöðu hins áfrýjaða dóms um þennan þátt málsins.

IV.

Bætur fyrir malarefni.

Aðaláfrýjandi ber ekki bríður á, að Vegagerð ríkisins hafi tekið malarefni úr hinu eldra vegarstæði, sem sé að verðmæti 315.000 krónur samkvæmt matsgerð 2. desember 1974, sem ekki hefur verið skotið til yfirmats. Eigi hefur verið sýnt fram á galla á matsgerðinni, og verður þessi þáttur í kröfugerð gagnáfrýjenda tekinn til greina að fullu, sbr. og II að framan.

V.

Bætur fyrir tímabundin afnot lands, átroðning og óþægindi.

Með vísan til héraðsdóms ber að taka til greina þennan þátt í kröfugerð gagnáfrýjenda, og nemur fjárhæð hans 400.000 krónum samkvæmt yfirmatsgerð.

VI.

Frádráttur vegna matsverðs gamla vegarstæðisins og malarefnis í því.

Með vísan til 61. gr. vegalaga nr. 23/1970 ber að draga matsverð vegar þess, sem niður var lagður og lýst er í héraðsdómi, frá fjárhæð eignarnámsbóta fyrir einstaka matsþætti, sem teknir eru til greina í dómi þessum. Matsverð gamla vegarstæðisins og malarefnis er samtals 895.000 krónur, og ber að leggja þá fjárhæð hér til grundvallar.

VII.

Samkvæmt þessu ber að staðfesta hinn áfrýjaða dóm að niðurstöðu til og dæma aðaláfrýjanda til að greiða gagnáfrýjendum 1.020.000 krónur ($1.200.000 + 315.000 + 400.000 \div 895.000$ krónur).

Ber að dæma aðaláfrýjanda til að greiða gagnáfrýjendum vexti sem hér segir: 13% ársvexti af 1.020.000 krónum frá 4. júní 1976 til 21. nóvember 1977, 16% ársvexti frá þeim degi til 21. febrúar 1978, 19% ársvexti frá þeim degi til 1. júní 1979, 22% ársvexti frá þeim degi til 15. júní s. á., og hæstu innlánsvexti, sbr. 1. gr. laga nr. 56/1979, frá þeim degi,

þ. e. miðað við 12 mánaða vaxtaaukalan, 34.5% ársvexti frá 15. júní til 1. september 1979, 39.5% ársvexti frá þeim degi til 1. desember 1979 og 43.5% ársvexti frá þeim degi til uppsögu dómsins og síðan hæstu innlánsvexti frá þeim degi til greiðsludags, eins og þeir verða á hverjum tíma.

Staðfesta ber ákvæði héraðsdóms um málskostnað.

Dæma ber aðaláfrýjanda til að greiða gagnáfrýjendum málskostnað fyrir Hæstarétti, 350.000 krónur.

Beiðandi eignarnáms þess, sem í málinu greinir, var Vegagerð ríkisins. Stefndu hafa ekki beint málssókn sinni að þeim stjórnvöldum, sem fara með vegamál. Eftir málflutningi verður þó að leggja til grundvallar, að málið sé af aðaláfrýjanda hálfu rekið í samráði við þau.

D ó m s o r ð :

Aðaláfrýjandi, fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs vegna Vegagerðar ríkisins, greiði gagnáfrýjendunum, Guðmundi Magnússyni og Hlyni Þór Magnússyni, 1.020.000 krónur ásamt 13% ársvöxtum frá 4. júní 1976 til 21. nóvember 1977, 16% ársvöxtum frá þeim degi til 21. febrúar 1978, 19% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1979, 22% ársvöxtum frá þeim degi til 15. júní s. á., 34.5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. september 1979, 39.5% ársvöxtum frá þeim degi til 1. desember s. á., og 43.5% ársvöxtum frá þeim degi til uppsögu dóms þessa og síðan með hæstu innlánsvöxtum frá þeim degi til greiðsludags, eins og þeir verða á hverjum tíma.

Ákvæði héraðsdóms um málskostnað á að vera óraskað.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjendum málskostnað fyrir Hæstarétti, 350.000 krónur.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 8. mars 1978.

Mál þetta, sem tekið var til dóms að loknum munnlegum málflutningi 14. febrúar sl., er höfðað hér fyrir þinginu með stefnu,

birtri 4. október 1976, af eignum Leirvogstungu í Mosfellssveit, mæðginunum Steinunni Guðmundsdóttur, Guðmundi Magnússyni og Hlyni Þór Magnússyni, gegn fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs vegna Vegagerðar ríkisins, Reykjavík, til greiðslu eignarnámsbóta. Steinunn Guðmundsdóttir lést, eftir að mál þetta var höfðað.

Aðalkrafa stefnenda er, að stefndi greiði eignarnámsbætur að fjárhæð kr. 1.915.000 með 7% ársvöxtum af kr. 315.000 frá 1. nóvember 1971 til 16. maí 1973, 9% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 15. júlí 1974, 13% ársvöxtum af þeirri fjárhæð frá þeim degi til 4. júní 1976, en með 13% ársvöxtum af kr. 1.915.000 frá þeim degi til 21. nóvember 1977, en með 16% ársvöxtum frá þeim degi af þeirri fjárhæð til greiðsludags.

Fyrsta varakrafa er, að stefndi greiði eignarnámsbætur að fjárhæð kr. 1.600.000 með 13% ársvöxtum frá 4. júní 1976 til 21. nóvember 1977, en með 16% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

Önnur varakrafa er, að stefndi greiði eignarnámsbætur að fjárhæð kr. 1.335.000 með sömu vaxtakröfu og í aðalkröfu nema að vextir frá 4. júní 1975 reiknist af kr. 1.335.000.

Þriðja varakrafa er, að stefndi greiði eignarnámsbætur að fjárhæð kr. 1.020.000 með 13% ársvöxtum frá 4. júní 1976 til 21. nóvember 1977, en með 16% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

Fjórtða varakrafa og þrautavarakrafa er, að stefndi greiði kr. 400.000 með 13% ársvöxtum frá 4. júní 1976 til 21. nóvember 1977, en með 16% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

Í öllum tilvikum krefjast stefnendur fyllsta málskostnaðar úr hendi stefnda skv. mati dómsins og gjaldskrá Lögmannafélags Íslands.

Stefndi krefst þess aðallega, að hann verði algerlega sýknaður af kröfum stefnenda og honum verði tildæmdur málskostnaður að mati réttarins.

Fyrsta varakrafa stefnda er, að honum verði einungis gert að greiða kr. 400.000 með vöxtum eins og krafist er.

Önnur varakrafa stefnda er, að honum verði einungis gert að greiða kr. 620.000.

Þriðja varakrafa stefnda er, að honum verði einungis gert að greiða kr. 1.200.000.

Fjórtða varakrafa stefnda er, að hann verði ekki dæmdur til að greiða hærri fjárhæð en kr. 1.600.000.

Fimmta varakrafa og þrautavarakrafa stefnda er, að bætur til stefnenda verði lækkaðar að mati réttarins.

Í öllum varakröfum krefst stefndi þess, að málskostnaður verði felldur niður.

Sáttatilraunir dómara báru ekki árangur.

Málavextir.

Við lagningu hinnar nýju Vesturlandshraðbrautar var tekið eignarnámi svæði úr landi stefnenda, Leirvogstungu í Mosfells-sveit, að stærð 35731 fermetri, og við þá vegargerð notaði stefndi 64960 rúmmetra af malarefni úr landi stefnenda. Við þessa hraðbrautargerð lagðist niður gamli Vesturlandsvegurinn um land stefnenda, og var hann að flatarmáli 11520 fermetrar, en undir því gamla vegarstæði taldist nýtanlegt malarefni nema 22500 rúmmetrum. Að auki notaði stefndi 29000 fermetra af landi stefnenda í nokkur ár vegna vegagerðarinnar og 5325 ferm á sama hátt undir bráðabirgðaveg.

Engar deilur eru með aðiljum máls þessa um tölur, heldur einungis um greiðsluskyldu stefnda, hvort og hve mikil hún sé.

Þrjár matsgerðir liggja fyrir vegna þessa eignarnáms, þ. e. undirmatsgerð vegna efnistöku frá 2. desember 1974, undirmatsgerð vegna eignarnáms á landi, landsafnota, átroðnings og óþæginda, dags. 26. og 28. ágúst 1975, og yfirmatsgerð vegna sama, dags. 4. júní 1976. Í fyrri undirmatsgerðinni (eignarnám á efni) mátu undirmatsmenn stefnendum bætur, sem námu kr. 14 á rúmmetra efnis, en miðuðu ekki við það magn efnis, sem stefndi Vegagerðin notaði við hraðbrautargerðina, heldur drógu frá því magni það magn efnis, sem taldist losna við niðurfellingu gamla vegarstæðisins um land stefnenda, þ. e. $64960 \text{ m}^3 \div 22500 \text{ m}^3 = 42460 \text{ m}^3$ á kr. 14, enda töldu matsmennirnir sig ekki hafa umboð til þess að skera úr um eignarrétt að síðartalda efninu, „á það yrði að reyna fyrir dómstólum.“ Stefnendur sættu sig við tölu-
legar ákvarðanir matsmannanna, en fyrsti liðurinn í stefnukröfu þeirra byggist á þessu undirmati, þ. e. 22500 m^3 af efni á kr. 14 = 315.000 kr.

Í seinni undirmatsgerðinni komust matsmenn að þeirri niðurstöðu, að stefnendur hefðu fengið svo mikið hagræði af hraðbrautinni, að þeim bæri engar eignarnámsbætur fyrir ofangreinda 35731 fermetra lands, sem af þeim voru teknir, en mátu þeim bætur, kr. 300.000, fyrir tímabundin afnot lands, átroðning o. fl. Þeirri niðurstöðu undu stefnendur ekki, skutu matinu til yfirmats, sem komst að tvíþættri niðurstöðu og vísaði nánast máli

þessu til dómstóla til túlkunar á 61. grein vegalaga og þá 67. grein stjórnarskrárinnar. Niðurstaða yfirmatsmanna var á þá lund, að þeir annars vegar töldu, að niðurstaða undirmats væri rétt, ef forsendur þess yrðu taldar réttar, og hins vegar að stefnendum bæri að fá eignarnámsbætur fyrir tekið land, kr. 1.200.000. Yfirmatsmenn vísuðu því einnig til dómstóla, hvort frá þessum bótum skyldi draga verðmæti þess lands, sem var undir gamla Vesturlandsveginum og nam að þeirra mati kr. 580.000. Loks mátu þeir bætur fyrir tímabundin afnot, átroðning o. fl. á kr. 400.000.

Samgöngumálaráðherra ákvað síðan þann 26. júlí 1976, að stefnendum skyldu engar bætur greiðast, hvorki fyrir eignarnám á landi né vegna tímabundinna afnota af landi, átroðnings o. fl., án undangengins dóms.

Stefnukröfur eru tölulega alfarið byggðar á ofangreindum mótum. Stefndi Vegagerðin hefur þegar greitt matskostnað vegna eignarnáms þessa, þ. e. þóknun undir- og yfirmatsmanna, svo og málskostnað stefnenda við matsgerðirnar.

Málsástæður og lagarök.

Stefnendur sundurliða kröfugerð sína þannig:

A. Andvirði efnis, 22500 m ³ á kr. 14, ásamt vöxtum frá 1. nóvember 1971 skv. undirmatsgerð, rskj. 3 kr.	315.000
B. Andvirði eignarnumins lands skv. yfirmati, rskj. 5	kr. 1.200.000
C. Bætur fyrir tímabundin afnot lands, átroðning o. fl. skv. yfirmati, rskj. 5	kr. 400.000

Alls kr. 1.915.000

ásamt vöxtum frá 4. júní 1976 skv. yfirmati. Fyrsta varakrafa, kr. 1.600.000, myndast, ef ekki er tekið tillit til A liðar í aðalkröfu. Önnur varakrafa, kr. 1.335.000, myndast, ef dregið er frá aðalkröfu andvirði lands, er var undir gamla Vesturlandsveginum, kr. 580.000, sjá rskj. 5. Þriðja varakrafa, kr. 1.020.000, myndast, ef hvort tveggja þetta er dregið frá aðalkröfu. Allra ítrasta varakrafa, kr. 400.000, er svo bætur skv. yfirmati á rskj. 5 fyrir tímabundin afnot lands, átroðning, óþægindi o. fl., ef dómurinn telur, að stefnendum beri engar bætur fyrir eignarnumið land.

Stefnendur halda því fram, að í máli þessu sé ekki deilt um tölur, heldur um greiðsluskyldu, þ. e. hvort og þá hversu mikil greiðsluskylda stefnda skuli vera gagnvart stefnendum. Deilur aðilja um greiðsluskyldu stefnda séu í höfuðatriðum tvíþættar.

Annars vegar sé sú meginspurning, hvort og á hvern veg skuli meta til frádráttar frá eignarnámsbótum þann hagnað, sem eignarnámsþoli telst hljóta við eignarnámið, og þá um leið, hvort slíkur hagnaður skuli aðeins dragast frá bótum fyrir eignarnumið land eða einnig frá bótum fyrir tímabundna notkun lands, fyrir óþægindi, átroðning og slíkt.

Hins vegar sé sú meginspurning, hvort og hvenær skuli við eignarnám lands undir veg draga frá eignarnámsbótum verðmæti þess lands, sem fellur til landeiganda aftur undan eldri vegi, og sama spurning gildi um verðmæti jarðefnis undir eldri vegi gagnvart eignarnumdu jarðefni, notað í nýjan veg.

Um fyrri þáttinn segi stefnendur þetta: Undirmatsmenn hafi í mati sínu 4. júní 1976 byggt niðurstöðu sína á setningu í 61. gr. vegalaga, sem hljóði svo: „Sérstaklega skal taka tillit til þess, ef ætla má, að land hækki í verði við vegagerðina.“ Setningu þessa megi þó skilja öðrum skilningi en matsmenn geri og vegna 67. gr. stjórnarskrárinnar nr. 33/1944 verði að túlka setningu þessa á annan hátt en matsmenn geri. Góður vegur eða hraðbraut sé vissulega til bóta, ekki aðeins allri Mosfellssveit, heldur öllu Kjalarnesi, Vesturlandi o. s. frv., og ekki síður Stór-Reykjavík. Hraðbrautin fari aðeins yfir fáar jarðir í Mosfellssveit og mjög lítillega yfir sumar. Ljóst sé, hvert ranglæti það væri og mikil eignarskerðing, ef Leirvogstunga ætti að láta bótalaust mikið land undir nýja hraðbraut, en næstu jarðir í sveitinni eða næstu sveitum hefðu sama hagræði af hraðbrautinni án nokkurrar landeða eignarskerðingar. Þess vegna megi ekki túlka 61. gr. vegalaganna þannig, að landeigendur fái engar bætur fyrir land, sem tekið sé eignarnámi, þar sem 67. gr. stjórnarskrárinnar mæli því beinlínis í gegn. 67. gr. stjórnarskrárinnar mæli svo fyrir, að eignarrétturinn sé friðhelgur og að engan megi skylda til að láta af hendi eign sína nema almenningsþörf krefji, þá þurfi laga-fyrirmæli og komi fullt verð fyrir. Túlkun undirmatsmanna á 61. gr. vegalaga sé því augljóslega gegn 67. gr. stjórnarskrárinnar, þar sem þessi túlkun leiði til þess, að ekki sé einu sinni um að ræða, hvort þeir fái fullt verð, þeir fái alls ekkert. Önnur túlkun sé til á þessari 61. gr. vegalaga og geri yfirmatsmenn ráð fyrir tilvist þessara tveggja túlkunarmöguleika. Hún sé sú, að ef vegalagning yfir ákveðna jörð færi þeirri jörð sérstaka hagsmuni umfram aðrar, þá skuli draga slík verðmæti frá fjárhæð eignarnámsbótanna. Segja megi, að slík túlkun fái staðist gagnvart 67. gr. stjórnarskrárinnar sem almenn takmörkun eigarréttarins.

Þegar umrædd setning 61. gr. vegalaga sé skoðuð, sé á það að líta, að hún hafi fyrst komið í vegalög árið 1907 og komi ekki fram skýring á henni í greinargerð þeirra laga, sem voru nr. 57 22. nóvember 1907. Setningin hafi verið óbreytt í vegalögum síðan. Dómar hafi ekki gengið til skýringar á þessu atriði og sé hér því um prófmál að ræða. Afstaða réttar nágrannaþjóðanna sé hins vegar alveg skýr. Í norskum lögum nr. 4 frá 26. janúar 1973 segi í 8. gr.: „Fordeler som ekspropriasjonstiltaket medfører gjenværende ejendom, skal komme til fradrag i erstatningen for så vidt fordelene ikke er af alminnelig karakter for ejendommer i distriktet.“ Sama hafi gilt og gildi enn í dönskum rétti, og stefnendur bendi á, að í greinargerð vegalaganna frá 1907 komi fram, að þau lög séu að einhverju leyti byggð á norskum lögum og reynslu. Fræðimenn hér á landi hafi ekki fjallað um þetta í ritum sínum sérstaklega, en hin almenna skoðun íslensks réttar sé, að skoða þurfi 61. gr. vegalaganna með tilliti til 10. gr. laganna um framkvæmd eignarnáms, sem þá hafi verið í gildi, nr. 61/1917, og 67. gr. stjórnarskrár. 10. gr. laganna um framkvæmd eignarnáms segi berum orðum, að matsverð eignar skuli miðað við það gangverð, sem hún mundi hafa í kaupum og sölum, og sé um hluta fasteignar að ræða, skuli frá matsverðinu draga það, sem hinn hluti eignarinnar við eignarnámið hafi stigið í verði fram yfir aðrar eignir. Orðalag norsku greinarinnar, sem vísað sé til, komi þannig heim og saman við 10. gr. laganna um framkvæmd eignarnáms og sé í báðum gert ráð fyrir, að eingöngu sé dreginn frá matsverði hagnaður sá, sem verði sérstaklega á hinni eignarnumdu jörð fram yfir aðrar eignir. Á þetta sjónarmið stefnenda sé fallist í yfirmatinu, en þar sé gert ráð fyrir, að annað sjónarmið eigi einnig rétt á sér, og því sé það dómsins að gera upp á milli þessara sjónarmiða. Í yfirmati sé þó greinileg vísbending í orðalagi matsmanna, hvað þeir telji vera íslenskan rétt að þessu leyti, þar sem þeir segi: „ . . . Samkvæmt almennum reglum um eignarnámsbætur ber venjulega aðeins að meta til frádráttar þann hagnað, sem eignarnámsþola hlotnast einum við eignarnámið“. Þetta sé sjónarmið stefnenda og á þessu byggi þeir kröfu sína.

Innan þessa fyrri þáttar taka stefnendur sérstaklega fram og leggja áherslu á, að alveg sé rakalaust, að slíkt mögulegt hagræði eignarnámsþola komi til frádráttar eignarnámsbótum fyrir tímaþundna notkun lands, óþægindi, átroðning og þ. h. Yfirmatsmenn hafi metið bætur fyrir þetta kr. 400.000 og hækkað þar

með mat undirmatsmanna úr kr. 300.000. Hvorki undirmatsmenn né yfirmatsmenn láti að því liggja, að mögulegt hagræði eignarnámsþola, stefnenda í máli þessu, komi til frádráttar þessum bótum, og sé af hálfu stefnda alfarið rakalaust að neita stefnendum um greiðslu þessa bóталиðar.

Síðari þáttur deilunnar sé, hvort frá eignarnámsbótum eigi að draga vegarstæði eldri vegar, bæði að því er varðar landsvæðið, þ. e. flatarmálið, og efnið, þ. e. rúmmálið undir veginum. Í 61. gr. vegalaga segi, að falli hið gamla vegarstæði til landeiganda, skuli draga verðmæti þess frá bótafjárhæð. Augljóst sé, að því aðeins komi þetta ákvæði til, ef hinn gamli vegur hefur verið eign ríkisins fyrir eignarnámið, og ríkið sé þá að láta landeigandann fá eitthvað, sem hann ekki átti fyrir. Í máli þessu sé því hins vegar þannig farið, að gamli vegurinn hafi aldrei verið eign stefnda ríkissjóðs og sé ríkissjóður því ekki að láta neitt af hendi til stefnenda. Stefnendur hafi alla tíð verið eigendur gamla vegarins, þar sem þarna hafi einungis verið um umferðarkvöð um landið að ræða. Vegarstæðið hafi aldrei verið tekið eignarnámi, eigendur Leirvogstungu hafi aldrei fengið greiddar bætur fyrir það og landeigendur hafi látið landið af hendi til afnota, en ekki til eignar. Slíkar kvaðir séu þekktar á öðrum sviðum, t. d. í lögum um fjarskipti nr. 30/1941, 13. gr., þar sem mönnum sé gert að skyldu að leyfa símalagnir um lönd sín. Svipaðar kvaðir séu og í orkulögum og lögum um Landsvirkjun og hafi vegarstæðið, sem um sé deilt í máli þessu, einmitt verið kvöð á landinu á sama hátt og kvaðir þessar. Sérstakt atriði varðandi þennan síðari þátt deilunnar sé síðan sú túlkun stefnda, að ekki einungis vegarstæðið sjálft, þ. e. flatarmálið, skuli dregið frá bótum til stefnenda, heldur einnig efnið undir veginum. Þessi túlkun stefnda sé í raun svo fjarstæðukennd, að augljóst sé, að hún standist ekki. Hún mundi leiða til þess, að allt jarðsvæðið undir þessu ákveðna flatarmáli af yfirborði jarðarinnar tilheyrði þeim, sem teldi sig eiga veginn, og fylgdi honum. Ef verðmæt efni fyndust undir veginum, gæti ríkið talið sig eiga þau, einfaldlega af því að ríkið ætti veginn o. s. frv. Segja meg, að af stefnda hálfu sé ýrtruð og rýmstu lögskýringum beitt í máli þessu, sem sjáist af þessum dæmum, en meginregla íslensks réttar sé andstæð þessu sjónarmiði. Þegar eignarnámi er beitt, beri að meta eignarnámsþola í hag, þar sem vafi sé, og allar heimildir eignarnema beri að skýra þröngt.

Stefndi ríkissjóður styður sýknukröfu sína og varakröfur þeim rökum, að stefnendur hafi þegar fengið greiddar allar þær bæt-

ur, sem þeir frekast eigi rétt til vegna eignarnáms á spildu úr landareign þeirra vegna lagningar hins nýja Vesturlandsvegar. Þeir hafi fengið tjón sitt bætt að fullu og bætur fram yfir það eigi þeir ekki að fá.

Stefndi tekur deiluefnið fyrir í tveim hlutum eins og stefnendur og ber andmæli sín við þeim þannig fram:

Fyrri deiluefnið sé, með hverjum hætti meta skuli til frádráttar frá eignarnámsbótum þann hagnað, sem stefnendur hafi orðið aðnjótandi vegna eignarnámsins. Sjónarmið stefnenda sé, að einungis skuli meta til frádráttar sérgreindan hagnað, sem stefnendur einir hafi fengið við eignarnámið og vegargerðina, en ekki hagnað, sem sé svo almenns eðlis, að hann komi ekki einungis stefnendum til góða, heldur einnig öðrum eigendum fasteigna á þessu svæði. Stefndi vísi þessu sjónarmiði alfarið á bug. Stefndi telji, að undirmatsmenn hafi gætt réttra sjónarmiða í þessu efni og talið, að allur hagnaður, sem stefnendum hafi hlotnast af eignarnáminu, skuli koma til frádráttar bótum til stefnenda án tillits til þess, hvort einhverjir aðrir hafi eða kunni einnig að hafa hagnast af þessum ástæðum eða ekki. Yfirmatsmenn lýsi þeirri skoðun, að skv. almennum reglum um fjárhæð eignarnámsbóta skuli einungis meta til frádráttar þann hagnað, sem eignarnámsþola einum hlotnast við eignarnámið. 61. gr. vegalaganna kunni hins vegar að vera sérregla gagnvart þessari almennu reglu og verði svo talið, leiði það til sömu niðurstöðu og undirmatsnefnd hafi komist að. Stefndi andmæli þeim sjónarmiðum yfirmatsnefndar, að það séu almennar reglur íslensks réttar, að jafnan skuli greint á milli, hvort hagnaður eignarnámsþola af eignarnámi sé almenns eðlis eða eingöngu bundinn við eignarnámsþola og að einungis hinn síðargreindi sérstaki hagnaður eignarnámsþola skuli koma til frádráttar bótum. Verði talið, að einhverjar almennar reglur séu til um þetta álitaefni, þá telji stefndi, að þær gangi í gagnstæða átt. Meginregla íslensks bótaréttar geri ráð fyrir, að bætur til tjónþola skuli almennt við það miðast, að hann skuli fá tjón sitt bætt að fullu, en hann skuli heldur ekki hagnast af þessum sökum. Tjónþoli fái ekki meiri bætur en tjóninu nam, og tjónbætur skulu því ákvarðast sem næst því, að til tjónsatburðar hafi ekki verið stofnað. Hið sama gildi um eignarnámsbætur og áskilnað 67. gr. stjórnarskrárinnar um fullar bætur til tjónþola. Eignarnámsþoli skuli gerður sem næst jafnsettur og áður og bótafjárhæð skuli miðuð við það. Hafi heildareign hans, þ. e. sá hluti, sem ekki var tekinn eignarnámi, hækkað í

verði vegna eignarnámsins um jafnmikið og tjóni hans nam, hefur hann ekki beðið fjárhagslegt tjón af völdum eignarnámsins. Þá eigi eignarnámspoli ekki rétt á sérstökum fébótum að auki, nema sérstakar heimildir í þá átt séu til staðar. Það, sem hér skipti máli, sé að finna út og meta tjón og hagnað eignarnámsþola sjálfs og niðurstaðan hljóti að miðast við hans eigin hagsmuni. Áhrif eignarnámsins á hagsmuni annarra en eignarnámsþola geti ekki verið ákvarðandi um bótafjárhæðir. Stefndi vísar í skoðanir fræðimanna til stuðnings þessari skoðun sinni og telur, að ekki örli á þeirri skoðun, að einungis viss hagnaður, en ekki annar, skuli koma til frádráttar bótum. Þvert á móti séu almennar skoðanir fræðimanna á þá leið, að raunverulegt tjón eignarnámsþola skuli bætt, en greiðslur umfram það eigi hann ekki að fá. Til þess að finna raunverulegt tjón eignarnámsþola komi að sjálfsögðu til frádráttar allur hagnaður, hvers kyns sem hann kunni að vera. Þetta sjónarmið komi skýrt fram í löggjöf síðari ára og þar sé beinlínis gert ráð fyrir bótareglum, þar sem hvers kyns hagnaður eignarnámsþola skuli koma til frádráttar bótum. Stefndi vísi til 3. mgr. 85. gr. lax- og silungsveiðilaga nr. 76/1970 og einnig 4. mgr. 29. gr. skipulagslaga nr. 19/1964. Þar segi, að við ákvörðun bóta vegna skipulagsaðgerða skuli taka tillit til þeirrar verðhækkunar, sem þær hafi í för með sér á viðkomandi eign, og jafnframt, að engar bætur skuli greiða, ef verðhækkun sé talin jafnmikil eða meiri en bótaskyld tjón. Stefndi fái með engu móti séð, að þarna skuli greint á milli, hvort ávinningur af völdum eignarnámsins sé þess eðlis, að einungis eignarnámspoli njóti hans, en ekki t. d. eigendur þeirra fasteigna, sem næst liggi. Eignarnám vegna skipulagsaðgerða hafi þó oft nokkur áhrif til verðhækkunar á slíkum eignum og að því leyti hafi það hliðstæð áhrif almennt og eignarnám vegna vegaframkvæmda, sem hér sé til úrlausnar.

Stefndi bendir á, að í máli þessu sé upplýst, að hagnaður stefnenda vegna hraðbrautargerðarinnar sé margfaldur á móti tjóni þessara aðilja af eignarnámi spildunnar úr jörð þeirra. Þetta hafi matsmenn metið og þetta sé skýrt og glöggt fram sett í matsgerð undirmatsnefndar í máli þessu. Hraðbrautin hafi verið tekin í notkun árin 1971—1972 og þá skyndilega fjölgi íbúum í Mosfellssveit um 7.9% árið 1972. Fjölgun árið 1971 hafi aðeins verið 2.6%, árið 1970 1.6% og árið 1969 hafi verið fækkun í sveitinni. Árið 1973 haldi hin stöðuga fjölgun áfram og verði 9.1%, árið 1974 20.6% og árið 1975 21.4%. Tölur þessar sýni, svo ekki

verði um villst, að gífurleg eftirspurn verði eftir byggingarlóðum í Mosfellssveit, eftir að hraðbrautin hefur verið gerð, og byggt sé á því, að aukin eftirspurn hafi haft í för með sér hækkun á verði byggingarlóða skv. markaðslögmálum. Allir viti, hver hagsbót sé af hinum nýja vegi, og það sé gerð hans, sem sé grundvöllur fyrir hinni miklu fólksfjölgun í Mosfellssveit og þar með möguleika landeigenda til að selja byggingarlóðir úr jörðum sínum. Ef sjónarmið stefnenda yrðu tekin til greina, yrði um algera þversögn á grundvallaratriði bótaréttar að ræða, þar sem stefnendur yrðu þá betur settir en fyrir eignarnámið. Sefnendur viðurkenni þetta í greinargerð sinni og málflutningi, þar sem þeirra sjónarmið sé, að þeim finnist óréttmætt, að þeir hagnist minna en aðrir í sveitinni.

Stefndi gerir og þá kröfu, að verði ekki á þetta sjónarmið hans fallist, þá beri að líta á vegalögin sem sérlög, sem gangi framur almennum reglum, og að þá eigi að láta allan hagnað koma til frádráttar samkvæmt sérreglu vegalaganna. Hér sé um almenna skerðingu eignarréttarins að ræða og slíkt sé löggjafanum heimilt og brjóti ekki í bága við 67. gr. stjórnarskrárinnar. Á það sé einnig að líta, að sérstök rök séu gegn því að telja, að aðeins beri að draga sérhagnað landeiganda frá eignarnámsbótum, en ekki hagnað, sem sé almennur fyrir sveitina. Rökin séu þau, að þegar um slíka vegarlagningu sé að ræða, þá sé raunverulega ekki unnt að greina á milli almenns og sérgreinds hagnaðar og því beri að líta á hagnað, sem upplýst sé, að eignarnámsþoli fái, hvort sem sá hagnaður sé eingöngu hans eigin eða almennur í sveitinni. Þetta sjónarmið hafi orðið ofan á í dómum um svipuð efni í Noregi og Danmörku og þetta sjónarmið sé hin skynsamlega og eðlilega lausn, sem undirmatsnefndin hafi byggt niðurstöðu sína á. Þetta sjónarmið komi og fram í lögum þeim, sem stefnandi vísi í frá Noregi, en það séu lög um ákvörðun eignarnámsbóta. Þar komi fram, að til frádráttar eignarnámsbótum skuli koma sérhagnaður eignarnámsþoli og þeirra, sem næst búi í sveitinni („distriktet“), þótt þeir verði ekki fyrir eignarskerðingu. En verði litið svo á, að eingöngu sá hagnaður, sem eignarnámsþolin einn fái umfram aðra, skuli dragast frá, þá fyrst komi til spurningin um landið undir gamla veginum, hvort það skuli dragast frá. Verði hins vegar talið, eins og stefndi haldi fram, að allur hagnaður skuli dragast frá, þá skipti landið undir gamla veginum ekki máli vegna hins mikla frádráttar.

Stefndi andmælir sérstaklega athugasemd stefnenda varðandi

annað atriði innan þessa fyrri þáttar deilunnar, þ. e. um greiðslur vegna tímabundinna afnota lands, átroðnings o. fl., að fjárhæð kr. 400.000. Sjóðarmið stefnenda virðist vera, að rakalaust sé að neita greiðslu þessa þáttar, og virðast stefnendur hafa með sér bæði undirmatsnefnd og yfirmatsnefnd að þessu leyti. Stefndi bendi hins vegar á, að engin rök séu borin fram af hálfu stefnenda, hvers vegna annað eigi að gilda um þessar tilteknu bætur en aðrar. Verði hagnaður eignarnámsþola dreginn frá bótum yfirleitt, þá beri að draga hagnaðinn frá þessum bótum eins og öðrum. Eigi annað að gilda um þessar bætur, beri stefnendum að sýna fram á, hvers vegna það ætti að vera, en það hafi þeir ekki gert, aðeins slegið fram fullyrðingum.

Stefndi styður sýknukröfu sína enn fremur þeim rökum, að jafnvel þótt dómurinn féllist á það sjóðarmið stefnenda, að skv. almennum reglum íslensks réttar beri einungis að meta ségreindan hagnað eignarnámsþola til frádráttar bótum, þá telji stefndi, að stefnendum beri ekki frekari bætur en þeir hafi þegar hlotið. Hinn sérstaki hagnaður þeirra fólst í því að fá ákvörðun um það, hvar hinn nýi vegur skyldi liggja í landi þeirra. Vitað hafi verið, að hinn nýi vegur kæmi einhvers staðar yfir land stefnenda, en með eignarnáminu hafi fyrst verið ákveðið, hvar í landinu það var. Þá hafi stefnendum fyrst verið kleift að skipuleggja byggingarlóðirnar í landi sínu, en upplýst sé í málinu, að stefnendur sem og aðrir landeigendur hyggist selja lóðir til íbúðabygginga, enda hafi landbúnaður verið lagður að mestu niður á jörðum þessum. Þessir sérstöku hagsmunir stefnenda, sem aðrir hafi ekki verið aðnjótandi, hafi af hálfu yfirmatsnefndar verið vanræktir, en stefndi gerir kröfu til, að dómurinn taki afstöðu til þeirra eftir mati sínu.

Um síðari þátt deilunnar segir stefndi, að skýr ákvæði 61. gr. vegalaga segi, að draga beri frá bótum andvirði lands, sem falli til landeigenda aftur undan eldri vegi. Ljóst sé, að ríkissjóður hafi verið eigandi gamla vegarstæðisins, og séu fullyrðingar stefnenda í gagnstæða átt órökstuddar. Til þess að eignarréttur landsins færðist frá landeiganda til ríkissjóðs, hafi greiðsla ekki þurft að koma fyrir landið á sínum tíma. Vegurinn hafi verið lagður 1912, meðan í gildi hafi verið lög nr. 57/1907 um vegi, en þau lög hafi haft að geyma eignarnámsheimildir vegna vegframkvæmda. Ekkert bendi til, að bótakröfur hafi verið gerðar á landssjóð vegna töku vegarstæðisins á þeim tíma, og allur slíkur réttur sé löngu fallinn niður. Ekkert bendi til, að stefnendur

eða þeir, sem stefnendur leiði rétt sinn frá, hafi okkru sinni hreyft því við umboðsaðilja ríkissjóðs, að þeir teldu sig eiga vegarstæðið. Hvað sem öllu líði, þá sé ljóst, að ríkissjóður hafi eignast landið fyrir fullnaða hefð, hafi hann ekki átt það í upphafi. Verðmæti gamla vegarstæðisins komi því að fullu til frádráttar bótum. Þetta komi að vísu aðeins til athugunar og álita, ef aðeins sérgreindir hagsmunir stefnenda verði taldir frádráttarbærir frá eignarnámsbótum, þar sem hinir almennu hagsmunir hafi verið metnir svo margfalt meiri en verðmæti landsins, sem tekið var, að engu máli skipti, hvort gamla vegarstæðið dragist þá frá bótum eða ekki.

Síðasta atriði þessa þáttar deiluaðilja snúist um það, hvort draga eigi frá malarefni því, sem þeir létu af hendi til nýja vegarins, það malarefni, sem losnaði við niðurfellingu gamla vegarins. Með öðrum orðum ekki sé aðeins deilt um flatarmál gamla vegarins, heldur líka efnið í honum. Skoðun stefnda ríkissjóðs sé sú, að í hugtakinu „vegarstæði“, sem umrætt ákvæði vegalaga nefni og draga beri frá bótum, felist ekki aðeins flatarmál hins gamla vegar, heldur einnig malarefnið í veginum. „Vegarstæði“ sé lítið, ef ekki sé einnig átt við það, sem í vegarstæðinu felist, mölina, sem vegurinn sé gerður úr. Sá, sem á veginn, eigi líka landið undir honum, þar sem öðruvísi sé ekki unnt að skipa slíkum málum. Stefnendur hafi fengið bætur fyrir tjón sitt að fullu með jafnmiklu magni af sambærilegum verðmætum og þeir eigi því ekki frekari bótakröfu.

Niðurstaða.

Telja verður, að sýnt hafi verið fram á með rökum í máli þessu, að yfirgnæfandi líkur séu til þess, að lagning hins nýja Vesturlandsvegar í gegnum Mosfellssveit hafi aukið að mun eftirspurn eftir byggingarlóðum þar í sveit og að þar með hafi verð landsins hækkað. Eignarnám á landi undir veg þennan hafi því hækkað verð landsins og fært landeigendum hagnað, sem þeir geta nýtt sér við sölu byggingarlóða. Ber því að athuga, á hvern hátt taka skuli tillit til þessarar hækkunar á verði lands í sveitinni við ákvörðun bóta til stefnenda fyrir eignarnám á hluta af landi þeirra og tímabundin afnot, átroðning o. þ. h.

Í 59. gr. vegalaga er gert ráð fyrir bótum, en áskilið, að aðeins skuli greiða bætur fyrir jarðrask og eignarnám á óyrktu landi, að álituð verði, að landeigandi hafi beðið skaða við það. 60. gr. vegalaga gerir einnig ráð fyrir greiðslu bóta til eignarnámsþola og segir fyrir um matsnefndir. 61. gr. vegalaga setur fram starfs-

reglur til matsnefndanna. Þar segir, að við matið skuli taka tillit til alls þess, er getur haft áhrif á verðmæti þess, er meta skal, og síðan: „Sérstaklega skal taka tillit til þess, ef ætla má, að land hækki í verði við vegagerðina.“ Ákvæði þetta setur því ekki fram þá reglu, að draga skuli slíka hækkun frá upphæð þeirri, er landeiganda er metin fyrir eignarnám lands. Slík frádráttarregla er hins vegar sett fram í næsta málslíð 61. gr., og skal þar draga frá eignarnámsbótum verðmæti eldri vegar, er legst niður og fellur til landeiganda. Þegar þessir málslíðir eru bornir saman, verður að telja, að það sé matsatriði hverju sinni, hvernig slík hækkun á verðmæti lands skuli koma til álita við ákvörðun eignarnámsbóta.

Því er ekki haldið fram af hálfu stefnda, að land stefnenda eitt hafi hækkað í verði við vegarlagninguna, heldur land í Mosfellssveit í heild. Telja verður því óumdeilt, að nærliggjandi lönd hafi hækkað í verði á sama hátt og land stefnenda. Eigendur jarða í nágrenni stefnenda njóta því þessarar hækkunar, án þess að land þeirra sé á nokkurn hátt skert. Eigendur slíkra óskertra jarða gætu þá skipulagt og selt allar jarðir sínar sem byggingarlóðir á háu verði eins og stefnendur. Munurinn væri þó sá, að stefnendur einir, eignarnámsþolarnir, hefðu látið af hendi hluta af landi sínu, til þess að sveitin öll hagnaðist, án þess að fá neitt fyrir þann hluta landsins, sem hagnaðinn veitti. Þegar þetta er virt og einnig, að 67. gr. stjórnarskrárinnar mælir svo fyrir, að „fullt verð“ skuli koma fyrir eignarnumda eign, þykir verða að skýra ákvæði 61. gr. vegalaga svo, að eingöngu hagnaður eignarnámsþola sjálfs komi til álita og væntanlegs frádráttar, þegar meta skal fjárhæð þá, sem honum ber fyrir eignarnámið. Önnur skýring yrði ósanngjörn gagnvart eignarnámsþola í slíkum tilvikum.

Yfirmatsnefnd hefur talið, að sé eingöngu tekið tillit til þeirra hagsmuna, sem einungis komi stefnendum til góða, en ekki öðrum landeigendum að neinu marki, og lækka eignarnámsbætur skv. því, þá skuli þær metnar á kr. 1.200.000. Stefndi hefur sérstaklega haldið því fram, að fleiri þætti beri að meta sem sérstakan hagnað stefnenda, t. d. hagnaðinn af því, að eignarnámið hafi yfirleitt verið gert, þar sem þá fyrst hafi stefnendur getað fengið að vita, hvar vegurinn skyldi liggja, og óvissu hafi þar með verið eytt. Yfirmatsnefnd hefur ekki talið ástæðu til að meta þetta sérstakt hagræði, og verður það heldur ekki gert í dómi þessum. Fallist verður því á niðurstöðu yfirmatsnefndar

um, að eignarnámsbætur beri að meta kr. 1.200.000, en þá hefur gamla vegarstæðið ekki verið dregið frá. Ber því næst að athuga þann þátt deilunnar.

Telja verður, að gamli vegurinn hafi verið lagður árið 1912. Stefnendur hafa ekki sýnt fram á, að nokkru sinni hafi verið látið að því liggja við umboðsaðilja ríkissjóðs, að eigendur Leirvogstungu ættu veg þennan og vegarstæðið. Vegurinn hefur alla tíð verið almennur þjóðvegur, og leggst því sönnunarbyrði um eignarrétt á stefnendur. Stefnendur hafa á engan hátt sannað eign sína á hinum gamla vegi, og ber því að telja, að hann hafi verið í eign ríkissjóðs. Hann fellur til landeigenda, þar sem hann leggst niður, og ber því skv. fyrrnefndu ákvæði 61. gr. vegalaga að draga verðmæti hans frá eignarnámsbótum. Fallast ber og á sjónarmið stefnda varðandi malarefnið, sem í gamla veginum er, og metið hefur verið af matsnefnd í matsgerð 2. desember 1974. Landeigendur fá bæði flatarmál gamla vegarins og malar efni það, sem í honum er, til baka og nýta það, og ber því að draga hvort tveggja frá eignarnámsbótum.

Yfirmatsnefnd hefur metið bætur fyrir tímabundin afnot lands, átroðning og óþægindi kr. 400.000. Þar sem engin rök liggja til þess að lækka bótafjárhæð þessa vegna frádráttar þess hagnaðar, sem stefnendur verða taldir hafa einir af eignarnáminu og þar sem yfirmatsnefnd hefur ekki gert ráð fyrir slíku, ber að leggja þessa fjárhæð til grundvallar.

Niðurstaða verður því sú, að taka ber þriðju varakröfu stefnenda til greina og draga frá heildarkröfu þeirra, sem er samtals kr. 1.915.000, verðmæti landsins í gamla Vesturlandsveginum, kr. 580.000, og verðmæti malarefnisins í honum, kr. 315.000, eða samtals kr. 895.000, þannig að þeim beri kr. 1.020.000 í eignarnámsbætur. Verður stefnda gert að greiða stefnendum fjárhæð þessa ásamt vöxtum eins og krafist er, 13% ársvöxtum frá 4. júní 1976 til 21. nóvember 1977, en með 16% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags. Verður stefnda og gert að greiða stefnendum málskostnað, sem ákveðst kr. 300.000.

Garðar Gíslason, settur borgardómari, kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndi, fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs vegna Vegagerðar ríkisins, greiði stefnendum, eigendum Leirvogstungu í Mosfellssveit, Guðmundi Magnússyni og Hlyni Þór Magnússyni, kr. 1.020.000 með 13% ársvöxtum frá 4. júní 1976 til 21. nóv-

ember 1977, en með 16% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags, og kr. 300.000 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Priðjudaginn 8. apríl 1980.

Nr. 55/1980. Ákærvaldið
 gegn
 Herði Thor Morthens.

Kærumál. Gæsluvarðhald.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörns-son, Benedikt Sigurjónsson og Logi Einarsson.

Varnaraðili hefur samkvæmt heimild í 3. tl. 172. gr. laga nr. 74/1974 skotið máli þessu til Hæstaréttar með kæru 29. mars 1980, er barst Hæstarétti 1. apríl s. á. Krefst hann þess, að hinn kærði úrskurður verði úr gildi felldur.

Ríkissaksóknari krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar. Af hálfu skipaðs verjanda ákærða hefur engin greinargerð borist Hæstarétti.

Með skírskotun til forsendna hins kærða úrskurðar ber að staðfesta hann.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður á að vera óraskaður.

Úrskurður sakadóms í ávana- og fíkniefnamálum 29. mars 1980.

Ár 1980, laugardaginn 29. mars, var háð dómþing sakadóms í ávana- og fíkniefnamálum í húsakynnum dómsins að Hverfisgötu 113, Reykjavík, af Þórði Þórðarsyni fulltrúa, við undirritaða votta og þá upp kveðinn úrskurður þessi.

MÁLSATVIK.

Laust eftir hádegi í gær var yfirheyrður hjá lögreglu í Reykjavík Hörður Thor Morthens, fæddur 31. desember 1954, til heim-